

Karel Krejčí (Praga)

SLAVISTICA CEHĂ DUPĂ CEL DE-AL DOILEA RĂZBOI MONDIAL

Cercetările de slavistică din Cehoslovacia se bucură de o mare și veche tradiție științifică. Chiar la începutul renașterii naționale, din a doua jumătate a secolului al XVIII-lea, în fruntea mișcării culturale din Cehia, se afla Josef Dobrovský (1753—1829), — un învățat de formație universală, cu întinse relații internaționale, socotit ca fondator al filologiei slave. O importanță asemănătoare, însă pentru arheologia slavă, prezintă și slovacul Pavel Šafařík, (1795—1861), din generația următoare lui Dobrovský. Activitatea științifică a acestor doi învățați constituie temelia pe care generațiile următoare au continuat să lucreze. Prin conștiința vie a înrudirii dintre popoarele slave și prin rolul pe care l-a avut atunci ideea solidarității slave, în lupta de eliberare națională a cehilor și slovacilor, cercetările de slavistică au avut un mare răsunet, atât în sînul cărturarilor cehi și slovaci, cît și-n rîndurile maselor populare.

De aceea, în 1880, cînd universitatea din Praga a devenit independentă, slavistica a cîștigat o poziție de mîna întîi, fiind ajutată și de faptul că cercetările comparate din sfera diferitelor științe sociale se bucurau de o mare atenție din partea științelor pozitive internaționale.

Încă înainte de primul război mondial, învățămîntul universitar din Praga dispunea de o serie de învățați cu renume mondial, ale căror cercetări priveau diferitele relații dintre popoarele slave. E deajuns să amintim pe František Pastřnek, pe J. Polívka și Jan Máchal din domeniul filologiei, pe Lubor Niederle din arheologie, pe istoricul Jaroslav Bildo și pe Karel Kadlec din sfera dreptului slav.

După 1918, cînd suveranitatea noului stat cehoslovac a oferit noi posibilități pentru dezvoltarea științei, toți acești cercetători au luat parte activă la munca de organizare a vieții culturale din Cehia și Slovacia. În afară de vechea și celebra universitate Carol din Praga, au mai fost înființate noi universități la Brno și Bratislava, pe lîngă care au luat ființă institute științifice de tip nou.

Pe lângă faptul că slavistica și-a lărgit sfera de activitate, prin înființarea celor două universități, amintite mai sus, la universitatea Carol ea a luat o dezvoltare, care avea să transforme Praga într-un mare centru de slavistică. Astfel, s-au înființat catedre speciale pentru toate limbile și literaturile slave, în fruntea cărora au fost numiți specialiști de seamă dintre învățații neamurilor respective. Aceștia au putut să inițieze tineretul ceh și slovac în limba și cultura popoarelor lor. Ne gândim, în primul rând, la energicul sloven Matyáš Murko, cunoscut atît prin opera lui științifică, cît și prin simțul său de organizare, apoi la Vl. A. Francev, E. A. Ljackij, ruși, la M. Szykowski polonez și Al. Kolesa, ucrainian. Alții au funcționat ca lectori, de pildă: Dr. Prohaska, croat, M. Krejčmar, sîrb din Luzacia, I. Šaunová, poloneză și. a.

În acelaș timp, a luat ființă la Praga o revistă de slavistică „Slavia”, care a preluat tradiția publicației atît de cunoscute a lui Jagič, «Archiv für Slavische Philologie». Fondatorii revistei, M. Murko pentru problemele de istorie literară și Ol. Hujer pentru lingvistică, au strîns, foarte curînd, în jurul lor un grup de specialiști din țară și din străinătate. (Slavia publică studii în toate limbile slave, ca și-n orice limbă de circulație internațională).

Cea mai mare contribuție a fost desigur înființarea Institutului slav din Praga ca o instituție independentă cu fonduri proprii, care a desfășurat o bogată activitate științifică.

Clădită pe astfel de temelii cum era și firesc, slavistica cehă a trecut la inițiative pe linia relațiilor internaționale. Astfel, cu prilejul comemorării a o sută de ani de la moartea lui Josef Dobrovský, în 1929, s-a organizat la Praga primul congres internațional al filologilor slavi, la care au luat parte cei mai de seamă reprezentanți din domeniul slavisticii din țările slave și neslave. A fost primul congres științific internațional, la care a participat și o numeroasă delegație de învățați din URSS.

În afară de aceste realizări pozitive, slavistica din timpul primei Republici Cehoslovace, și-a avut lipsurile ei. Înainte de toate, din motive politice au fost excluse din cercul intereselor științifice noua Rusie, Ucraina și Bielorusia. O altă lipsă s-a manifestat în sensul că deși exista o pronunțată orientare politică spre Occident, totuși practic slaviștii găseau cu greu o valorificare în această direcție.

În timpul ocupației germane universitățile fiind închise, slavistica cehă a fost lichidată. Însă baza ei organizatorică n-a fost complet desființată, tocmai spre a fi folosită pentru scopurile propagandei naziste. S-a făcut chiar o încercare de a cîștiga colaborarea prof. Murko, care înainte de primul războiu mondial fusese profesor la universitățile germane, și avea întinse relații cu învățații nemți. Cu toate acestea, venerabilul învățat a refuzat de plano colaborarea propusă. Poziția slavisticii germane de la universitatea din Praga era destul de slabă. Reprezentantul ei cel mai de seamă, prof. G. Gesemann, a părăsit Praga în timpul războiului și curînd după aceia a încetat din viață. Institutul slav însă n-a fost desființat, ci numai trecut în cadrul institutelor științifice de pe lângă

universitatea germană. Luînd conducerea institutului, germanii au încercat să continue publicarea „Slaviei”. Au izbutit să scoată un singur număr, al cărui conținut a rămas în activitatea acestei reviste ca o raritate bibliografică.

După terminarea războiului, noua Republică cehoslovacă a luat toate măsurile pentru reînvierea vechii activități științifice. În primul rînd, atenția a fost îndreptată asupra cercetărilor de slavistică mai ales că, în timpul războiului, a sporit în chip neobișnuit însemnătatea popoarelor slave, iar importanța solidarității dintre cehi și slovaci fusese accentuată puternic de evenimentele războiului. În acelaș timp, era și firesc ca orientarea slavisticii să sufere o radicală schimbare. Ocolită înainte de războiu, știința înaintată din URSS se situa acum în centrul atenției noastre. Înțelegerea de care instituțiile științifice și învățații sovietici au dat dovadă chiar de la început, ca și ajutorul frățesc pe care l-au oferit științei cehe și slovace, au înlesnit și au dat un imbold muncii noastre științifice. Instaurarea unor regimuri democratice populare în toate țările slave, ca și-n Germania de răsărit, între granițele căreia se află și teritoriul locuit de sîrbii luzacieni, a înlăturat pentru totdeauna unele dificultăți politice, care stăteau în calea dezvoltării cercetărilor de slavistică. Situația aceasta s-a complicat temporar în urma împuținării relațiilor cu Jugoslavia, însă astăzi și această piedecă a fost înlăturată.

Pe de altă parte, slavistica cehă a pornit la lucru cu pierderi simțitoare în rîndurile specialiștilor. Astfel, în timpul războiului s-au săvîrșit din viață și la o vîrstă, care le-a permis să-și desăvîrșească opera lor științifică profesorii Francev, Ljackij, Kolessa și la cîțiva ani după războiu a pornit pe drumul nefinței și M. Murko, la vîrsta de 90 ani. Înzestrat cu o vitalitate extraordinară, Murko a străbătut anii grei ai războiului ca după aceea, deși fizicește nu se mai putea mișca, să urmărească cu o tinerească vioiciune opera de restaurare a slavisticii cehe care, în cea mai mare parte, era a lui.

Între timp, însă moartea a mai răpit și pe alții, a căror activitate făcea cînstă științei cehe. Astfel, chiar la începutul războiului fiind bolnav de nervi, a încetat din viață cunoscutul lingvist Miloš Weingart, înainte de a împlini 50 ani. Lui Weingart i-a urmat apoi lingvistul Oldřich Hujer, cu zece ani mai în vîrstă. Pentru activitatea lui științifică, legată de limba și cultura sîrbilor luzacieni, a fost ucis de naziști prof. Josef Páta. De asemeni, aceiași soartă a avut și tînărul J. Frček, specializat în problemele limbii și literaturii ruse. Astfel de pierderi au continuat și după războiu. Cu cîțiva ani în urmă, a murit prof. Marian Szykowski, fondatorul polonisticii dela universitatea Carol și odată cu el s-a dus dintre noi și Bohumil Mathesius care, înainte de războiu, și-a cîștigat merite de seamă printr-o remarcabilă activitate de traduceri. După eliberare, Mathesius a fost chemat să predea la universitate una din cele mai importante discipline, care pînă atunci nu fusese admisă: istoria literaturii sovietice. Însfîrșit, moartea timpurie a tînărului lingvist ceh, Adolf Kellner, constituie de asemeni o mare pierdere pentru slavistica cehă.

În felul acesta, sarcinile slavisticii noastre au trecut pe umerii generației mai tinere dinaintea de războiu, ale cărei rînduri erau destul de rîrite, după cum am arătat mai sus. În domeniul lingvisticii și-a asumat un rol de conducere prof. Bohuslav Havránek, iar în literaturile slave comparate Jiří Horák, care în ultimul timp se ocupă mai ales cu problemele folclorice și Frank Wollman dela universitatea din Brno. Moștenirea lui Josef Páta, în ceea ce privește limbile bulgara și soraba, a fost preluată acum de Antonín Frinta, iar ucrainistica, devenită cu totul independentă, e predată de Ivan Paňkevč.

Lîngă acești specialiști, al căror profil științific era cunoscut încă înainte de războiu, au luat loc și alții ceva mai tineri, din generația următoare. Astfel, în domeniul lingvisticii slave lucrează acum Josef Kurz, Antonín Dostál și Karel Horálek; în cîmpul literaturilor slave Julius Dolanský (fost Heidenreich) care, înainte de războiu, s-a ocupat cu literaturile sudslave. Însfîșit, cu problemele polonisticii se ocupă semnatarul acestor rînduri.

Chiar dela început, a fost nevoie să ne îngrijim de formarea cadrelor tinere, căroro noua organizare a învățămîntului superior le oferea multe posibilități de studii. Astăzi profesorii vîrstnici ca și cei de vîrstă mijlocie sînt înconjurați de numeroase cadre tinere.

În momentul de față, slavistica ceată s-a concentrat din nou la universitatea Carol. În urma reorganizării învățămîntului, catedrele reprezintă colective de lucru în sinul diferitelor discipline, cu sfere de cunoaștere mai largi sau mai restrînse. În afară de două catedre de bohemistică, celelalte limbi și literaturi slave au fost grupate în felul următor: o catedră de rusistică, unde se predau limbile și literaturile vechi și noi ruse, ucrainiene și bieloruse — apoi o catedră de slavistică, care, pe lîngă studiile de limbă și literaturi slave comparate, mai cuprinde și sfera limbii și literaturii slavone.

Tot de această catedră mai țin și celelalte ramuri ale slavisticii: polonistica, limba și literatura sîrbo-croată, bulgara și soraba. Însfîșit, avîndu-se în vedere poziția geografică și istorică a Ungariei, pe lîngă catedra de slavistică se fac și studii de limbă și literatură maghiară. În locul vechiului seminar slav, înființat de prof. Murko, funcționează acum un cabinet pentru filologia slavă, care dispune de o bogată bibliotecă.

Într-o măsură mai mică, slavistica e reprezentată și la universitățile din Brno și Bratislava, precum și la școala superioară pedagogică dela Olomouc, unde polonistica a luat o mare dezvoltare.

Institutul slav din Praga, fiind încadrat în sistemul institutelor științifice superioare de pe lîngă Academia cehoslovacă de științe, și-a reluat din plin activitatea. Institutul publică două reviste „Slavia” și „Byzantinoslavica”, continuînd astfel tradiția dinaintea de războiu.

De asemeni, pe lîngă Academie mai există și un Institut cehoslovaco-sovietic, înființat după războiu, cu trei secții: istorie, lingvistică și istorie literară. Institutul dispune de un periodic intitulat „Rusistica cehoslovacă”. Cu

problemele de slavistică, și în deosebi cu relațiile cehoslovaco-polone, se ocupă și institutul regional din Silezia (Opava). De o mare valoare științifică rămâne pentru noi Biblioteca slavă din Praga, înființată cu mult înainte de războiu.

Cu popularizarea problemelor de lingvistică, literatură și istorie, se ocupă revista „Slovanský přehled”, înființată de Adolf Černý cu mult înainte de primul războiu mondial. În momentul de față, revista aceasta a devenit organul Comitetului slav din Cehoslovacia. Noua situație i-a schimbat oarecum caracterul, fiind orientată mai mult spre problemele actuale.

Acestea ar fi în linii mari structura organizatorică a cercetărilor de slavistică din Cehoslovacia. Se poate spune că slavistica de la noi are acum o altă înfățișare. Asemenea schimbări au avut loc, atât în conținutul slavisticii cehice cât și în metodele ei de lucru. Înainte de toate, a trebuit să se realizeze un contact strâns cu știința înaintată de URSS. În această privință, munca a fost ușurată de faptul că o serie de slaviști cehi au avut legături permanente cu știința sovietică, — și aceasta chiar peste cursul oficial al politicii de stat din trecut. Însă lucrul acesta a fost mijlocit, într-o mare măsură de actualul președinte al Academiei cehoslovace, prof. Zdeněk Nejedlý care, datorită relațiilor sale personale, era foarte bine informat despre progresele științei sovietice, — mai ales în domeniul istoriei culturale.

După războiu, știința cehă, deci și slavistica, s-a aflat dintr-odată, în fața unor metode noi care se cereau aplicate potrivit concepției marxiste despre lume și viață. În același timp, se impunea stăruitor revizuirea vechilor metode, spre a se înlătura tot ceea ce nu mai corespundea noului spirit metodic și a se prelua dela înaintașii noștri ceea ce e bun și de valoare.

Noua orientare a fost documentată de către Institutul slav care, cu prilejul comemorării a 200 de ani dela nașterea lui Josef Dobrovský, a organizat o serie de conferințe științifice, cu participarea specialiștilor din țară și străinătate (în 1953). Cu acest prilej nu s-a discutat numai valoroasa contribuție științifică a acestui mare învățat ceh, ci și noile căi și metode de cercetare în domeniul slavisticii.

Alte conferințe, organizate de același institut, în colaborare cu Institutul pentru studiul limbii cehice și Institutul de literatură, au fost consacrate problemelor privitoare la relațiile dintre popoarele slave, din domeniul limbii, literaturii și istoriei. De asemeni, lucrările pentru pregătirea dicționarului limbii slave și problemele puse de alcătuirea dicționarului etimologic al limbilor slave ș.a. au fost supuse unor discuții întinse.

Dintre contribuțiile individuale și colective ale slaviștilor cehoslovaci au apărut o serie de lucrări importante. Imediat după războiu, au văzut lumina tiparului câteva studii, redactate încă din timpul ocupației germane și care n-au putut fi publicate, din cauza cenzurii. Astfel, M. Szykowski și-a încheiat cu vol. III monumentală lucrare: *Participarea polonezilor la mișcarea de rededeșteptare națională din Cehia*, iar nestorul slavisticii cehice, Josef Vais, a publicat, însoțită

de bogate comentarii, cunoscuta lucrare a lui Dobrovský, *Chiril și Metodieu*. Între timp, M. Murko a adus prin publicare *Memoriilor* sale, un bogat material documentar la istoria slavisticii, în genere. Însfârșit, nu putem trece cu vederea *Zádonština* lui J. Frček și importanta lucrare a lui Miloš Weingart, *Tipul cehoslovac al limbii slave bisericești*.

Lucrări mai noi din domeniul lingvisticii slave, s-ar cuveni amintite, în primul rând, numeroasele studii ale lui Boh. Havránek, J. Kurz, A. Dostál, K. Horálek Ad. Kellner, Vl. Kvas, iar dintre cei mai tineri lucrările lui F. V. Mareš, Fr. Bauer ș.a.

O deosebită atenție se dă problemelor de lexicografie. Institutul slav dispune de o secție specială, a cărei activitate e închinată în întregime alcătuirii diferitelor dicționare.

În ceea ce privește știința literaturii, a fost nevoie la început de o răfuială cu principiile și metodele literaturii comparate care au fost criticate, uneori just, alteori pe nedrept. Și acestei probleme i s-a consacrat o serie de discuții la conferințe și în publicațiile de specialitate. O nouă concepție a comparatisticii a trasat practic și teoretic prof. Frank Wollman. În același timp, Institutul slav a redactat planul unei istorii a literaturilor slave, care să înlocuiască cunoscuta operă în trei volume, atât de meritoasă, însă depășită, a lui Jan Máchal.

În primul rând, urmează să se redacteze istoria literaturii fiecărui popor slav și numai după aceea se va trece la opera de sinteză. Până acum au apărut *Istoria literaturii poloneze* de K. Krejčí și *Istoria literaturii sârbilor luzacieni* de Ant. Frinta.

În domeniul rusisticii, prof. I. Dolanský a publicat o serie de studii interesante, iar dintre cercetătorii mai tineri, M. Drozda și J. Jiša, au dat la iveală două monografii privitoare la influența exercitată de literatura sovietică asupra literaturii cehe. Un studiu despre teatrul rus și altul despre *Oastea lui Igor* a publicat Slavomír Wollman, ș.a.

Se înțelege că această succintă prezentare nu redă nici pe departe tot ce iace s-a redactat și publicat în domeniul slavisticii cehe. Am ținut să schițăm numai orientarea generală în problemele, de care se ocupă slavistica din țara noastră.

În momentul de față, toată atenția slaviștilor cehi și slovaci e concentrată în jurul Congresului internațional al slaviștilor, care va avea loc anul acesta la Moscova. Congresul se va desfășura pe linia tradiției începută la Praga, în 1929. În afară de comunicări și referate, slaviștii cehi și slovaci mai pregătesc, în vederea congresului, câteva volume de studii și cercetări.

Numeroasele sarcini, care stau în fața slavisticii cehe, și ajutorul pe care guvernul Republicii îl acordă acestei discipline, ca și relațiile culturale în continuă dezvoltare cu popoarele slave și cu slaviștii progresiști din țările neslave, constituie o garanție că slavistica din Cehoslovacia se va dezvolta și mai mult pe urmele glorioasei tradiții din trecut.

Tradus de Tr. Ionescu-Nișcov